

Eldreomsorgen i Norge

- Helt utilstrekkelig eller best i verden?

Eldreomsorgen i Norge - helt utilstrekkelig eller best i verden?

Bedre enn sitt rykte

Nordmenn vil helst ha hjelp fra det offentlige når vi blir gamle, og ellers leve et så selvstendig liv som mulig. Riktignok er det viktig for oss å ha god kontakt med familien, men samtidig vil vi gjerne unngå å ligge familien til byrde. Og sammenfunnet stiller opp. Sammenliknede europeisk statistikk tyder på at Norge satser mer på omsorgstjenester til eldre enn noen av de landene i Europa vi gjerne sammenlikner oss med.

Tilgjengeligheten til institusjonsplasser er like god eller bedre enn i andre nordiske land, og det er bare danskene som overgår oss når det gjelder tilbudet av hjemmetjenester.

Undersøkelse om forholdene

På oppdrag fra KS har SINTEF Helse- tjenesteforskning gjennomført en undersøkelse om forholdene i norsk eldreomsorg og befolkningens holdninger til den. Rapporten viser at Norge har verdens best utbygde offentlige eldreomsorg. Samtidig er mange bekymret og ser med utrygghet på det å bli gammel og pleietrengende.

Viktig for alle

Situasjonen i eldreomsorgen er viktig for oss. De fleste har eldre familiemedlemmer som trenger omsorgstjenester for å klare hverdagslivets utfordringer. Mange av oss vil selv kunne få behov for hjelp når vi blir eldre og helsa skranter. Vi betrakter gode omsorgstjenester som en viktig forutsetning for at den siste fasen i livet blir så god som mulig. Samtidig røper offentlig debatt et tvisyn i vår vurdering av tilbudet til eldre i landet vårt. På den ene side vil antakelig de fleste av oss ha en forestilling om at eldreomsorgen i Norge er blant de beste

i verden. På den andre siden bringer nyhetene historier om syke gamle som må ta til takke med utilstrekkelige eller uverdige tilbud. For mange kan det resultere i en litt oppgitt "vet ikke riktig hva man skal tro"-holdning, og en viss utrygghet med hensyn til om man får den hjelpen man trenger den dagen dette er aktuelt.

Ulike forventninger

Eldreomsorgen skal ivareta mange ulike behov. Ikke alle ønsker seg den samme typen omsorg når de blir gamle. Noen forbinder alderdom med det å kunne "slappe av og ha det godt", og ønsker mye hjelp. Andre ønsker å leve et så aktivt og selvstendig liv som mulig, og vil ha minst mulig hjelp og innblanding i egne liv. Samtidig har vi ulike forestillinger om hvor langt det offentlige ansvar strekker seg, og hva som må til for at behovet skal dekkes på en god måte. I utgangspunktet har vi ingen gullstandard å måle omsorgstjenesten mot. Svarene på spørsmålene om hvor mye penger som skal brukes på kommunale omsorgstjenester, hva slags tjenester som skal tilbys, og hva som må til for at vi skal si oss fornøyd med det tilbudet omsorgstjenestene gir befolkningen, er i stor grad knyttet opp mot politiske prosesser.

Formålet med dette prosjektet har vært å undersøke nordmenns vurderinger av eldreomsorgen, og det bildet vi får på grunnlag av empiriske data. Diskusjonen bygger på fire delprosjekter:

- En analyse av norske og svenske nettavisers dekning av eldreomsorg
- En kartlegging av befolkningens generelle holdninger til eldreomsorg
- En analyse av brukernes og pårørendes egne vurderinger av tjenestene
- En analyse av norsk eldreomsorg på grunnlag av tilgjengelig statistikk og en sammenlikning mellom Norge og noen andre europeiske land

Faksimile fra Aftenposten 15. april 2009

Media melder om krise i eldreomsorgen

I Norge ser det ut til at eldreomsorgen er et viktigere politisk tema enn i Sverige. Svenske aviser har flere oppslag om uheldige enkelthendelser enn norske. Mediene gir liten plass til eksempler på god eldreomsorg.

Både riksaviser og lokalaviser bringer mye stoff om omsorgstjenester. På nasjonalt nivå finner vi gjerne generelle politiske debatter, kommentarer og skandaler. I lokalavisene finner vi oftere historier om enkeltmenneskers opplevelser, og debatter fokusert på den enkelte kommune. Begge nivåer gir viktige bidrag til det samlede bildet av eldreomsorgen.

Riks- og lokalaviser er undersøkt

Det er gjennomført en analyse av omtaler i et utvalg nettavisers på riks- og lokalplan i løpet av ett år. Det er sett nærmere på spørsmål som hvem er de mest aktive debattantene når

det gjelder eldreomsorg, og hva slags tema som fokuseres. Et utvalg svenske aviser er tatt med, for å kunne drøfte i hvilken grad intensitet, fokus og vinkling i debatten om eldreomsorg er forskjellig i de to nært beslektede nordiske landene.

Politisert debatt

Det ser ut til at den norske debatten om eldreomsorg er mer politisert enn den svenske. I Norge uttaler politikere seg oftere enn i Sverige, mens det er vanligere at kommunale ledere uttaler seg i Sverige. De svenske avisene har betydelig flere oppslag om uheldige enkelthendelser.

Omsorgstrengende som ikke får det tilbudet de har behov for er hovedtema i mange av oppslagene også i norske aviser. Endel av historiene dreier seg om eldre som blir utsatt for uverdigg behandling og svikt i omsorgen.

Avisene gir liten plass til de gode historiene om samvittighetsfulle omsorgsarbeidere som gir sine brukere gode betingelser for livskvalitet også i de senere fasene i livet. Nyhetsstoff skal være egnet til å vekke oppmerksomhet og engasjere publikum. Da er det ofte historier om negative avvik som blir det viktigste. Det er mindre plass til historier om det som fungerer bra. Slik sett forteller avisreportasjene bare én del av historien om tilbudet til eldre.

Bekymringstoppen

Nordmenn ligger på bekymringstoppen i Europa når det gjelder det å bli gammel og avhengig av hjelp fra andre. På den annen side tror de fleste at de vil få den hjelpen de trenger når behovet oppstår. Det kan tyde på at vår bekymring for det å bli gammel ikke bare er et spørsmål om nok pleie og hjelp, men har et bredere og mer eksistensielt grunnlag. Det å bli gammel kan bety at vi er redd for å måtte oppgi viktige utfoldelsesmuligheter, og miste noe av vår selvstendighet fordi vi blir avhengige av hjelp fra andre.

Bekymret for alderdommen

Vi har tillit til de ansatte og de fleste oppfatter eldreomsorgen som bra. Likevel er nordmenn blant de mest bekymrede i Europa for å bli gammel. Familieomsorgen står ikke sterkt i Norge. Vi vil først og fremst ha hjelp fra det offentlige, fortrinnsvis i eget hjem eller i tilrettelagt bolig.

For å kartlegge nordmenns oppfatninger og forventninger til eldreomsorgen er det gjennomført en telefonbasert spørreundersøkelse med et representativt utvalg på 1000 personer over 15 år. Noen av spørsmålene er de samme som i en europeisk spørreundersøkelse. Formålet er å gi et bilde av i hvilken grad norske holdninger på viktige punkter faller sammen med eller avviker fra det vi finner i følgende åtte europeiske land: Sverige, Danmark, Finland, Storbritannia, Tyskland, Frankrike, Nederland og Belgia.

Forventningene

De aller fleste av de som deltok i spørreundersøkelsen hadde klare oppfatninger om hvordan de helst vil ha det når de blir hjelpetrengende. De fleste, rundt 80 prosent, ønsker å leve et selvstendig liv i egen bolig eller i en tilrettelagt bolig med felles tjenester. 12 prosent vil bo i en omsorgsbolig eller et sykehjem med

heldøgns pleie. Familieomsorg står ikke sterkt i Norge. De fleste oppfatter det offentlige som den viktigste kilde for nødvendig hjelp og pleie. Nesten ingen (2 prosent) ønsker å flytte hjem til sønner eller døtre, men 15 prosent sier de ønsker å bo i eget hjem med hjelp fra familie-medlemmer.

Bekymringene

Mange nordmenn ser på det å bli gammel og avhengig av andre med bekymring. Kvinnene er mer bekymret med tanke på alderdommen og har mindre tro på at de får den hjelpen de trenger, enn hva menn gir uttrykk for. De yngre er mindre bekymret enn de eldre. Selv om mange er bekymret, antar de fleste, over 75 prosent, at de sannsynligvis vil få den hjelpen de trenger. Det kan tyde på at vår bekymring for det å bli gammel og avhengig ikke først og fremst er knyttet til antakelsen om at man ikke får nødvendig hjelp, men har et bredere grunnlag. Å bli gammel kan bety å bli mindre selvstendig. Det kan innebære å måtte si farvel til aktiviteter som er viktige for oss.

Tvisynet

Nordmenns syn på kvaliteten i eldreomsorgen er motsetningsfylt. Selv om de fleste oppfatter eldreomsorgen som bra, er nordmenn mer bekymret for å bli gammel enn befolkningen i noen av de åtte europeiske landene det sammenliknes med. Vi er mer redd for sviktende kvalitet i pleietilbud og medisinske tjenester enn andre skandinaver, men er samtidig den av samtlige som har mest tillit til personalet som arbeider i omsorgstjenesten. Vi betrakter omsorgstjenesten med mer tvisyn enn de fleste andre. Nordmenns holdninger kjennetegnes av stor tillit til de som arbeider i tjenesten, men mindre tillit til det systemet som legger premissene for arbeidet deres.

Brukerne og deres pårørende er fornøyd med eldreomsorgen

Eldre selv og deres pårørende synes de får god hjelp på de fleste områder. De opplever at de ansatte gjør en førsteklasses jobb. Mange mener at mulighetene for selvbestemmelse og aktiviteter burde vært bedre.

Ved å analysere data fra spørreundersøkelser gjennomført i en rekke kommuner i 2007 og 2008 er det mulig å danne seg et bilde av hvordan omsorgstjenestens brukere og deres pårørende opplever ulike sider ved det tilbudet de får på sykehjem og fra hjemmetjenester.

Fornøyde brukere

Det viser seg at både brukere og pårørende er forholdsvis godt fornøyd med tjenestene de mottar. De ansatte som yter tjenestene får svært gode tilbakemeldinger. De områdene som kommer dårligst ut er muligheten for selvbestemmelse og aktivitet.

Sykehjemmene

Beboere på sykehjem og deres pårørende har et nokså sammenfallende syn på hvordan det er å bo på sykehjem. De ansatte får en svært god attest. De aller fleste mener at ansatte behandler beboerne med respekt og høflighet og er påpasselige med å overholde

taushetsplikten. Det er også alminnelig tilfredshet på en rekke andre områder av betydning for trivsel og velvære. Det gjelder forhold som mat og gjennomføring av måltider, trivsel på rommet, hjelp med personlig hygiene og trivelig stemning mellom personalet og beboerne. På enkelte områder er det imidlertid stor variasjon i vurderingene. Dette gjelder områder som mulighet til selvbestemmelse, aktivitetstilbud, trivsel med andre beboere og mulighet til å skaffe seg informasjon om egen helse.

Hjemmetjenestene

Brukerne av hjemmetjenester er en svært sammensatt gruppe med stor variasjon i hjelpebehov. Likevel er det nokså sammenfallende svar på en del områder. De aller fleste brukere er svært fornøyd med de ansatte og mener at de behandler brukerne med høflighet og respekt og overholder taushetsplikten. De fleste mener også at de ansatte har omsorg for brukeren, gir brukeren en god hverdag i eget hjem og utfører tjenestene med tilfredsstillende kvalitet. På noen områder var det store variasjoner i vurderingene. Det gjelder brukernes innflytelse på innholdet i og volumet av tjenestene de mottar, opplevelsen av å få nok hjelp, opplevelse av forutsigbarhet og vurderinger av hvor punktlig de ansatte følger opp avtaler. De som bare mottar hjemmesykepleie opplever at de har større grad av innflytelse og medbestemmelse enn de som bare mottar praktisk hjelp eller begge typer tjenester.

Den historiske utviklingen

Eldreomsorgen har utviklet seg fra å være i hovedsak et ansvar for familien og etter hvert med noen muligheter for sykehjemsplass, til å bli en av de største sektorene i norske kommuner. Fokus for norsk eldreomsorg nå er på å utvide og forbedre tjenestetilbudet både i hjemmet og på sykehjem, utvikle en god demensomsorg og gi eldre et bedre aktivitetstilbud i hverdagen.

Eldreomsorgen har fått mye politisk oppmerksomhet det siste tiåret. I Omsorgsmeldingen (Stortingsmelding nr. 25 (2005-2006)) beskrives perioden som preget av vekst, fornyelse, effektivisering og kvalitetsarbeid. Perioden startet med Handlingsplan for eldreomsorgen (1998-2001), som skulle sette kommunene i stand til å møte veksten i den eldre del av befolkningen. Handlingsplanen førte til en kraftig opprustning og modernisering av eldreomsorgen. Den bidro til at eneromsreformen ble gjennomført og at den bygningsmessige standarden i sykehjemmene ble oppgradert. Vi fikk også en betydelig vekst i kapasiteten, både når det gjaldt personell og omsorgsboliger. I dag bygges det sykehjem og omsorgsboliger som er tilrettelagt for demente og skrøpelige eldre på en mye bedre måte enn før.

Målsettingen er å bygge 12 000 flere heldøgns omsorgsplasser fram til 2015. Siden 2004 har det kommet 10 000 flere årsverk i pleie- og omsorgssektoren, og en betydelig del av de ansatte har relevant fagutdanning.

Verdens best utbygde eldreomsorg

Norsk eldreomsorg er svært godt utbygget sammenliknet med andre land. Ingen andre land i Europa bruker like mye penger per innbygger på tjenester til eldre. Norge har det høyeste samlede tilbud av omsorgsboliger og sykehjem i Norden.

I et internasjonalt perspektiv har eldreomsorgen i de nordiske landene mange likhetstrekk, og bygger på den såkalte nordiske velferdsmodellen. Det finnes likevel tydelige forskjeller som gjør det vanskelig å sammenlikne tilbudet i eldreomsorgen mellom de nordiske landene. I Danmark er det en målsetting at alle eldre skal bo i sin egen bolig. Det er derfor forbudt å opprette nye institusjoner for eldre. I Sverige har kommunene ansvar for å gi praktisk hjelp i hjemmet, mens hjemmesykepleie og medisinsk behandling er et fylkeskommunalt ansvar.

Norge har det høyeste samlede tilbud av omsorgsboliger og sykehjem i Norden. Tilbudet av praktisk hjelp i hjemmet er høyere i Norge enn i Sverige og Finland men lavere enn i Danmark og Island.

Hvor stor del av ressursene går til eldreomsorg?

Stadig flere yngre personer mottar nå pleie- og omsorgstjenester. De eldre utgjør likevel 71 prosent av brukerne og står for 63 prosent av ressursene. Det er imidlertid betydelige variasjoner mellom kommunene når det gjelder hvor stor andel av de totale ressursene i pleie og omsorg som går til eldreomsorg.

I løpet av de siste 10-15 årene har pleie- og omsorgstjenestene utviklet seg fra å være en ren eldreomsorg til å omfatte stadig nye grupper av yngre mottakere. Mange av de yngre mottakerne har behov for omfattende tjenester knyttet til rus, psykiatri, psykisk utviklingshemming og fysiske funksjonsnedsettelse. Yngre får bistand hjemme, i tråd med målsettingen om at unge skal kunne bo hjemme selv om de har behov for omfattende tjenester. Eldre med omfattende bistandsbehov bor oftere på sykehjem. En stor del av ressursene i hjemmetjenesten går derfor til yngre brukere under 67 år. Eldre utgjør 66 prosent av hjemmetjenestebrukerne og mottar 41 prosent av ressursene. På sykehjem er imidlertid 90 prosent av beboerne over 66 år. Totalt sett utgjør dermed de eldre 71 prosent av brukerne, mens 63 prosent av kommunens samlede ressurser til pleie- og omsorg benyttes til aldersgruppen 67 år og eldre.

Flere ansatte

Målet om 10 000 nye årsverk i pleie- og omsorgssektoren i perioden 2004-2010 er nådd. En betydelig del av de nye årsverkene er fagutdannet personell. Utredningen viser at en stor del av veksten har gått til eldreomsorg. Fra 2005 til 2008 har det vært en økning fra 111 til 122 årsverk per 1000 eldre innbygger (10 prosent økning). Årsverk i brukerrettet tjeneste med relevant fagutdanning økte fra 74 til 83 årsverk per 1000 eldre innbygger. Det vil si at det har vært 12 prosent økning i fagpersonell som har gått direkte til eldreomsorg i denne perioden.

Hvordan er tjenestetilbudet i eldreomsorgen

- sju kommuneprofiler

Det er betydelige variasjoner i tjenestetilbud og utgifter mellom kommunene. Kommuner med god kommuneøkonomi og mange svært gamle bruker betraktelig mer på eldreomsorg. På noen områder er det lite variasjon mellom kommunene. For eksempel har 90 prosent av kommunene over 90 prosent enerom på sykehjem. Variasjonene

Utredningen analyserer variasjoner mellom kommunene ved å se på res-

sursbruk, årsverk og tilgjengelighet (dekningsgrad, definert som antall brukere som mottar tjenester blant alle 67 år eller eldre). I tillegg ser utredningen på flere mål på kvalitet i eldreomsorgen.

Ulike tilbud i kommunene

Forskjellene i utgifter, årsverk og dekningsgrad er systematisk knyttet til hverandre, og innebærer at noen kommuner har et betydelig bedre tjenestetilbud av eldreomsorg enn andre kommuner. Variasjonene i omsorgsfokus viser også at kommunene er ulike med hensyn til hvilken type tjeneste som tilbys. Noen har bedre utbygde hjemmetjenester, mens andre kommuner har høyere tilgjengelighet til sykehjemsplasser. Ved å knytte forskjellene i kommunenes omsorgsfokus til forskjeller i kommunenes ressursinnsats, danner forskjellene mellom kommunene systematisk mønstre. Det er mulig å skille mellom sju ulike kommuneprofiler.

Kommuneprofiler i eldreomsorgen og gjennomsnittlig nivå av brutto driftsutgifter, årsverk og dekningsgrad. Data fra KOSTRA 2007.

	Antall kommuner	Brutto driftsutgifter kroner per innbygger 67 år+ ¹⁾	Årsverk per 1000 eldre 67 år+ ¹⁾	Mottakere av hjemmetjenester 67 år + ¹⁾	Institusjonsplasser til eldre 67 år+ ¹⁾	Dekningsgrad totalt 67 år+ ¹⁾	Timer per uke per mottaker hjemmetjenester 67 år+ ¹⁾
Lavinnsats-kommuner	55	54 920	97,5	14,7	4,67	19,4	4,6
Middelnivå-kommuner	122	61 134	111,6	17,7	5,92	23,6	3,9
Hjemmetjenesteorienterte kommuner	50	63 403	117,4	23,0	5,22	28,2	4,3
Hjemmetjenesteorienterte kommuner med høy ressursinnsats	32	90 857	170,1	23,8	5,89	29,7	6,7
Høykostnads-kommuner	25	84 889	163,5	16,7	6,06	22,7	4,2
Institusjonsorienterte kommuner	75	89 379	158,7	16,9	9,93	26,8	3,2
Høyinnsats-kommuner	59	89 433	164,6	23,4	9,63	33,0	3,4
Totalt (N=418)	418	73 346	134,0	19,0	6,92	25,9	4,1

¹⁾ Gjennomsnitt

Forklaring på variasjonene

Forklaringer på disse forskjellene kan knyttes både til kommunenes økonomi, til kommunestørrelse og andre trekk ved kommunen, og til demografiske forhold som at det er mange svært eldre (over 90 år) i befolkningen. I høyinnsatskommunene er andelen eldre over 90 år dobbelt så høy som i lavinnsatskommunene, og andelen eslige eldre som er betydelig høyere. Kommuner med høye frie disponible inntekter bruker mer

ressurser på eldreomsorg enn kommuner uten slike økonomiske forutsetninger. Det er også forhold som tyder på at konsekvensene av innsatsen i eldreomsorgen har betydning for andre offentlige tjenestetilbud. Institusjonsorienterte kommuner og høyinnsatskommuner har et betydelig lavere nivå av liggedager på sykehus for eldre over 80 år ved ikkekirurgisk behandling enn de andre kommuneprofilene.

Vanskelig å måle kvalitet i eldreomsorgen

Kompleksiteten i både kvalitetsarbeidet og kvalitetsbegrepet gjør det vanskelig å måle kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene i kommunene.

I Stortingsmeldingene om kvalitet i pleie og omsorgssektoren som er utgitt de senere år, påpekes det at det er umulig å gi en dekkende og komplett beskrivelse av kvaliteten på pleie- og omsorgstjenestene. Forskning på kvalitet gir ulike svar avhengig av hvordan kvaliteten måles.

Målinger og variasjoner

Det er også få systematiske sammenhenger mellom kvalitetsindikatorerne i KOSTRA (statistikk som rapporteres fra kommunene til staten). Noen kommuner har god kvalitet i form av en høy del ansatte med fagutdanning, andre kommuner har god legedekning på sykehjem, mens andre igjen har lagt vekt på å gjennomføre brukerundersøkelser. Nesten alle kommunene tilbyr enerom til dem som ønsker det.

I hovedsak gjelder også mangelen på systematiske sammenhenger for forholdet mellom de sju kommuneprofilene og kvalitetsindikatorerne. Det er få systematiske forskjeller i kvalitet knyttet til kommuneprofilene. Institusjonsorienterte kommuner og høyinnsatskom-

muner har imidlertid betydelig lavere legedekning på institusjon enn kommuner med andre omsorgsprofiler. Det er også betydelig færre institusjonsorienterte kommuner og høyinnsatskommuner som har innført brukerundersøkelser. Hjemmetjenesteorienterte kommuner har en betydelig høyere andel sykehjemsbeboere på tidsbegrenset opphold enn kommuner med andre kommuneprofiler.

Hva gjør KS

- **KS** organiserer **Effektiviseringsnettverk** som et hjelpemiddel til styring og utvikling av kommunenes tjenester. Kommunene kartlegger og sammenlikner kvalitet, tilgjengelighet og produktivitet i ulike tjenester. En rekke kommuner har gjennomført brukerundersøkelser i **www.bedrekommune.no**
- **KS** har vedtatt en strategi for arbeidskraft og rekruttering. Formålet med strategien er å bistå kommunene i deres eget arbeid for å beholde og rekruttere arbeidskraft.
- **KS** leder flere utviklingsprosjekter for ledere og medarbeidere i sosial-, helse- og omsorgstjenestene. **Flink med folk i første rekke** støtter kommuner som satser systematisk på å utvikle lederkompetanse i tverrfaglig samarbeid. **Samarbeid om etisk kompetanseheving** stimulerer kommuner til å etablere møteplasser for etisk refleksjon.
- **KS** leder **Aksjon Helsefagarbeider**, som har som mål å rekruttere til helsefagarbeiderutdanningen og sikre tilstrekkelig med læreplaner.
- **KS** ønsker å stimulere til innovasjon og utvikling av velferdsteknologi. **KS** har innledet et samarbeid med NHO og flere forskningsmiljøer for å kartlegge muligheter på dette området.

Hefte "Eldreomsorgen i Norge – Helt utilstrekkelig eller best i verden?" bygger på en utredning utført av SINTEF Helsetjenesteforskning, ved Bård Paulsen og Beate M. Huseby, på oppdrag fra KS.

Formålet med prosjektet har vært å undersøke nordmenns vurderinger av eldreomsorgen, og det bildet vi får på grunnlag av empiriske data.

Diskusjonen bygger på fire delprosjekter:

- En analyse av norske og svenske nettavisers dekning av eldreomsorg
- En kartlegging av befolkningens generelle holdninger til eldreomsorg
- En analyse av brukernes og pårørendes egne vurderinger av tjenestene
- En analyse av norsk eldreomsorg på grunnlag av tilgjengelig statistikk og en sammenlikning mellom Norge og noen andre europeiske land

Nordmenns syn på kvaliteten i eldreomsorgen er motsetningsfylt. Selv om de fleste oppfatter eldreomsorgen som bra, er nordmenn mer bekymret for å bli gammel enn befolkningen i noen av de sju europeiske landene det sammenliknes med. Eldre selv og deres pårørende synes de får god hjelp på de fleste områder. De opplever at de ansatte gjør en førsteklasses jobb. Mange mener at mulighetene for selvbestemmelse og aktiviteter burde vært bedre. Norsk eldreomsorg er svært godt utbygget sammenliknet med andre land. Ingen andre land i Europa bruker like mye penger per innbygger på tjenester til eldre. Norge har det høyeste samlede tilbud av omsorgsboliger og sykehjem i Norden.

Illustrasjonsfoto er tatt av Elisabeth Tønnesen og KS

Hefte kan lastes ned fra <http://www.ks.no/tema/Samfunnsansvar/Velferd/Eldreomsorgen-i-Norge-Helt-utilstrekkelig-eller-best-i-verden/>

Det kan også bestilles gratis i papirversjon på: ksfou@ks.no

KS
Haakon VII gt. 9, Oslo
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Tlf.: 24 13 26 00
Faks: 22 83 22 22
E-post: ks@ks.no

